

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KÄSITTEEN HISTORIAA SUOMESSA

Johdanto

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellä on Suomessa reilun viiden vuosikymmenen mittainen värikäs historia, jonka aikana itse käsite ja sen sisältö ovat muuttuneet. Käsitettä on vuosien mittaan yritetty määritellä monissa eri yhteyksissä ja monin eri tavoin. Määrittely on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi, ja käsitteen tarpeellisuus on sen historian aikana jopa asetettu kyseenalaiseksi (ks. esim. Hiltunen 1980, 6; Kananaja toim. 1975).

Olemme tutkineet vuonna 2007 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassamme sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja sen määrittelyissä tapahtuneita muutoksia 1950-luvulta vuoteen 2005 saakka. Tässä katsauksessa avaamme tutkimuksessamme esille nousseita sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiasa tapahtuneita muutoksia. Katsaus pohjautuu pro gradu -tutkielmaamme ”Sosiaalisen kuntoutuksen käsite 1950-luvulta nykypäivään. Käsitehistoriallinen tarkastelu sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä” (Haimi & Hurme 2007).

Tutkimuksen toteuttaminen

Lähestyimme tutkimusaihetta käsitehistoriallista tutkimusperspektiiviä apuna käyttäen. Käsitehistoria on laaja tutkimussuuntaus, joka antaa tutkijoille hyvin vapaat kädet tutkimuksen toteuttamiseen. Yhteisenä piirteenä käsitehistoriallisessa tutkimuksessa voidaan kuitenkin nähdä kiinnostus kieleen ja käsitteiden

muutoksiin. (Pulkkinen 2003, 215–216.) Käsitehistoriallinen tutkimus on kiinnostunut siitä, miten käsitteitä on historian aikana luotu, kuinka niiden merkitykset ovat syntyneet ja muokkautuneet, ja millaisia kamppailuja käsitteiden hallinnasta ja oikeasta käyttötavasta on käyty (Ahokas 2005, 193).

Käsitehistoriassa on kaksi vallitsevaa suuntausta, saksalainen Begriffsgeschichte sekä Cambridgen koulukunta, joilla molemmilla on omat tunnuspiirteensä. Näistä tutkimuksemme oli lähempänä saksalaista suuntausta, jonka edustajat ovat kiinnostuneita historian kulussa tapahtuvista jatkuvuuksista, siirtymistä ja katkoksisista keskeisissä poliittisissa ja yhteiskunnallisissa käsitteissä (Tiikkainen 2006, 5–6).

Keräsimme pro gradu -tutkielmamme aineiston olemassa olevasta kirjallisuudesta yliopistokirjastojen tietokantoja sekä lumipalloomenettelmaa apuna käyttäen. Lumipalloomenettelällä tarkoitetaan menetelmää, jossa yhdestä lähteestä löytyy jotain aiheen kannalta tärkeää, ja sitä kautta löydetään tie muille lähteille. Käytimme hakusanoja ”sosiaalinen kuntoutus” sekä ”sosiaalinen kuntouttaminen”, joilla teimme sekä sana- että asiansanahakuja. Hakuja tehdessämme huomioimme myös yleisen suomalaisen asiansanaston luokittelemat sosiaalisen kuntoutuksen rinnakaistermit, joita olivat sopeutumisvalmennus ja kuntouttava työtoiminta. Aineistoon valikoitui 23 teosta, 29 artikkelia, Kuntoutuskomitean mietintö, sosiaalisen kuntoutuksen

seminaarien muistiot, sosiaalista kuntoutusta koskevien neuvottelukuntien aineisto sekä sosiaaliturvan sanastot. Aineistoa analysoimme kielen diakronista ja synkronista analyysiä sekä semanttista kenttää apuna käyttäen. Diakronisessa analyysissä käsitettä tutkitaan historiallisesti valitun ajankohdan välillä ja kontekstista irrotettuna. Tavoitteena on selvittää, miten käsite ja käsitteen määrittely ovat tietyn ajanjakson aikana muuttuneet. Synkronisessa analyysissä sen sijaan tutkitaan käsitteen merkitystä suhteessa muihin käsitteisiin. Käsitettä tarkastellaan ikään kuin historiattomasti, tietyinä ajankohtana. Synkronisessa analyysissä pyritään tekemään käsitteestä eräänlainen poikittaisleikkaus, kun taas diakronisessa analyysissä tehdään pitkittäisleikkaus. (Richter 1995, 45–46; Koselleck 1985 & 1972 & 1998; Kurunmäki 2001, 149–150.) Semanttisella kentällä puolestaan tutkitaan käsitteiden yhteyksiä toisiinsa (Richter 1995, 48–50).

Tutkimuksen lähtöpiste

Käsite sosiaalinen kuntoutus muodostuu sanoista sosiaalinen ja kuntoutus. Sana sosiaalinen on Suomessa otettu käyttöön 1800-luvun lopulla. Sosiaalinen merkitsee yhteisöllistä tai yhteiskunnallista, ja se on johdos ruotsalaisperäisestä lainavartalosta sosiaali-. (Häkkinen 2004, 1188–1189.) Sana kuntoutus on puolestaan käänös englannin kielen sanasta ”rehabilitation” (Puumalainen & Vilkkumaa 2001, 17). Sanan rehabilitation etuliite viittaa uudelleen kuntoutukseen tai entiselle tasolle palauttamiseen (Ranta-Knuutila 1967, 10).

Ensimmäinen tehtävä tutkimuksessamme oli selvittää milloin ja missä yhteydessä edellä mainitut sanat ovat esiintyneet Suomessa ensimmäisen kerran yhdessä, muodostaen käsitteen sosiaalinen kuntoutus. Aineistomme varhaisin teksti, jossa puhutaan sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä, löytyi Duodecim-lehdestä vuodelta 1956. Emme kuitenkaan voi olla täysin varmoja, että onnistuimme löytämään sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen varhaisimman yhteyden. Tämä kohta määritteli kuitenkin tutkimuksemme lähtöpisteen. Leh-

den artikkelissa käytetään käsitteestä sosiaalinen kuntoutus muotoa sosiaalinen rehabilitaatio. Langenskiöld ja Pylkkänen (1956, 225) kirjoittavat artikkelissaan, että rehabilitaation käsite voidaan laajentaa sosiaalisesti rehabilitaatioksi, jolla tarkoitetaan ”invalidien lopullista työhön sijoittamista sekä tarvittaessa hänen tukemistaan työvälineiden hankkimisessa lainojen tms. avulla”.

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteessä ja sen määrittelyssä tapahtuneet muutokset

Sosiaalisen kuntoutuksen suhdetta muuhun kuntoutusjärjestelmään on pohdittu sekä käsitteen että käytännön tasolla. Kun kuntoutuksen jaottelu otettiin käyttöön, jaettiin kuntoutuksen kenttä lääkinälliseen ja ammatilliseen eli työhön kuntoutukseen. 1960-luvulla alettiin jälkimmäisen rinnalla käyttää sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä. (Niemi 1974, 12.) Lääkinällisen ja ammatillisen kuntoutuksen kahtiajaon ohella on kirjallisuudessa käytetty myös kuntoutuksen jakoa lääkinälliseen ja sosiaaliseen. Tämän rinnakkain asettelun taustalla voidaan nähdä ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen käsitteiden osittainen päällekkäisyys. (ks. esim. Niemi 1975a, 5.)

Käsite sosiaalinen kuntoutus on historiansa aikana kokenut käsitteellisiä muutoksia. 1950- ja 1960-lukujen taitteessa käsite sosiaalinen kuntouttaminen syrjäytti käsitteen sosiaalinen rehabilitaatio. Tämän käsitteellisen muutoksen taustalla on nähtävissä sanan rehabilitation suomennoksen vakiintuminen.

Käsite sosiaalinen kuntouttaminen vakiintui Suomessa 1960-luvulla. Sen painopiste oli kuntoutettavan yksilön auttamisessa joka suhteessa mahdollisimman normaaliin elämään. (Noro & Niemi 1962, 10.) Vuoden 1966 Kuntoutuskomitean mietinnössä (Komiteanmietintö 1966, 34–43) sosiaalisen kuntouttamisen käsitteestä alettiin käyttää muotoa sosiaalinen kuntoutus. Tämän muutoksen taustalla on havaittavissa laajempi käsitteellinen muutos, sillä kuntoutuksen kentällä siirryttiin käsitteestä kuntouttaminen käsitteeseen kuntoutus. 1960-luvulla sosiaalisen kuntoutuksen

katsottiin kohdistuvan nimenomaan vammaisiin ja vammautuneisiin henkilöihin (Niemi 1962, 271–274).

1970-luvulla yleistynyt kuntoutuksen nelijako ryhmitteli kuntoutuksen osa-alueet lääkinälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen. Kuntoutuksen nelijaon kolme ensimmäistä lohkoa olivat jo tuolloin käsitteidensä, menetelmiensä ja sisältönsä puolesta melko vakiintuneita. (Niemi 1975a, 6.) Sosiaalisen kuntoutuksen lohko on sen sijaan etsinyt omaa paikkaansa eniten, ja tämä näkyy kirjavana puheena kuntoutusjärjestelmän ympärillä käydyissä keskusteluissa. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on pidetty muun muassa koko kuntoutusjärjestelmän kattokäsitteenä, kuntoutustoimintaa läpäisevänä periaatteena ja ”jätemaana”, johon voitiin kaataa kaikki se, mikä ei kuulunut muuhun kuntoutukseen (ks. esim. Räihä 1982, 42; Rissanen 1983, 2; Niemi 1983, 1).

Aineistomme perusteella 1970-luvulla sosiaalisesta kuntoutuksesta alettiin puhua enemmän. Tähän on käsittääksemme vaikuttanut kuntoutuksen nelijaon rantautuminen Suomeen, jolloin sosiaalinen kuntoutus sai oman paikkansa kuntoutusjärjestelmässä. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite alkoi laajentua, kun ymmärrettiin, että pelkkä työhön kuntouttaminen ei riitä.

Messilässä järjestettiin vuonna 1973 seminaari, jonka ensisijaisena tarkoituksena oli pohtia sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja sen toiminnallista sisältöä suomalaisia olosuhteita ajatellen. Sosiaalihalitus järjesti seminaarin, koska ISRD (International Society for Rehabilitation of the Disabled) loi Suomelle paineita sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittelyyn (Kananaja toim. 1975). Seminaarissa todettiin, että sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on mahdollista määritellä ulkoa- tai sisältäpäin. Ulkopuolelta katsottuna sosiaalinen kuntoutus voisi kattaa kaiken sen, mikä ei kuulu lääkinälliseen, kasvatukselliseen tai ammatilliseen kuntoutukseen. Sisältäpäin lähtevässä tarkastelussa keskeisiä ovat ympäristökysymykset, joissa pohditaan toisaalta sitä, miten yksilöä voidaan auttaa sopeutumaan ympäristöönsä, ja toisaalta sitä, miten ympä-

ristöä voidaan muuttaa vammaiselle sopivammaksi. (Niemi 1975a, 6–7.)

Seminaarissa käyty keskustelu sosiaalisen kuntoutuksen suhteesta sosiaali- ja vammaishuoltoon herätti pohdintoja sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen tarpeellisuudesta. Pohdittiin, tarvitaanko käsitettä lainkaan vai voidaanko samat tarpeet täyttää yhdistämällä toisaalta vammaishuollon ja toisaalta yleisen sosiaalisen huollon palveluja. (Niemi 1975b, 10–11.)

1970-luvulla yleistyi ajatus, jossa sosiaalisen kuntoutuksen kohteena ei nähty vain kuntoutujaa, vaan koko yhteiskunta ja sen instituutiot. Tuolloin nähtiin, että sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteet kohdistuivat sekä yksilöön että siihen ympäristöön, jossa yksilö elää. Sosiaalinen kuntoutus ei edellyttänyt invaliditeettia tai vammaa, eikä sosiaalisen kuntoutuksen määrittämistä tietyistä kohderyhmistä käsin pidetty mielekkäänä. (Kananaja toim. 1975, 24; Valtee 1977, 95, 109.)

1980-luvun alkupuolella käytiin uudelleen keskustelua sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen tarpeellisuudesta. Koska sosiaalisen kuntoutuksen käsite ei ollut kehittynyt odotusten mukaisesti, mietittiin, onko se mahdollisesti merkki siitä, että kyseistä käsitettä ei tarvita lainkaan, vai siitä, että ”aika ei ollut kypsä” tämän käsitteen perusteellisemmalle pohdinnalle. (Niemi 1982, 3.) Veikko Niemi (1982, 3) piti kuitenkin sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä tarpeellisena, sillä käytännöllisten kokemusten pohjalta hän näki, että kolme kuntoutuksen muuta peruslohkoa eivät yksin anna kuntoutukselle riittävää käytännöllistä sisältöä tai teoriakehikkoa.

Vuonna 1982 järjestettiin Rehabilitation International Finnish National Committeeen toimesta sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä koskevia neuvottelukokouksia, joiden puitteissa työskenteli erilaisia työryhmiä. Näiden työn tuloksena muodostui seuraavanlainen kuva sosiaalisesta kuntoutuksesta: ”Sosiaalinen kuntoutus on ympäristösidonnainen prosessi, jonka tavoitteena on sosiaalinen toimintakyky. Prosessin aikana pyritään minimoimaan ne toimintaesteet, joita esiintyy interaktiossa vammaisen ja hänen ympäristönsä välillä.

Toisin sanoen yksilön kyky ja mahdollisuudet käyttää tai hyödyntää ympäristöä ja sen palveluja optimoituu ja yksilö kasvaa integroidusti yhteisönsä tasavertaiseksi jäseneksi.” (Kiviniemi 1982, 4.) Neuvottelukokouksissa käytyjen keskusteluiden perusteella esitettiin, että sosiaalinen kuntoutus on eräänlainen yläkäsite kuntoutuksessa. Tästä yläkäsitteellisyydestä huolimatta sosiaalinen kuntoutus nähtiin myös muiden kuntoutusmuotojen kanssa rinnakkaisena ja vuoroittaisena (Kiviniemi 1982, 5–6).

Tampereella pidettiin vuonna 1983 kansainvälinen sosiaalisen kuntoutuksen seminaari. Seminaarissa kehitettiin sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, joka on seuraavanlainen: ”Social rehabilitation is a process the aim of which is to attain social functioning ability. This ability means the capacity of a person to function in various social situation towards the satisfaction of his needs and the right to achieve maximum richness in his participation in society.” (RI Social Commission 1983, 227.) Vapaasti käännettynä edellä mainitussa määritelmässä sosiaalinen kuntoutus nähdään prosessina, jonka tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn saavuttaminen. Tällä tarkoitetaan henkilön kykyä suoriutua erilaisista sosiaalisista tilanteista tarpeittensa tyydyttämiseksi ja oikeutta saavuttaa mahdollisimman hyvä osallistuminen yhteiskuntaan.

Tampereen seminaarin määritelmän mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käsite on kolmiportainen, joista ensimmäisen portaana muodostavat hyvät elinolosuhteet, toiselle portaalalle kuuluvat yksilön suoriutumiskykyä parantavat kuntoutustoimet ja kolmas portas sisältää sosiaalisen kuntoutuksen erityistoimenpiteet (Niemi 1983, 2). Tampereen seminaarissa kehitettyä kansainvälistä sosiaalisen kuntoutuksen määritelmää on käytetty Suomessa useissa eri yhteyksissä 1980-luvulla (Ks. esim. Lind 1987; Helenius 1988; Havas 1989).

Vuonna 1984 Hämeenlinnassa järjestettiin seminaari, jossa sosiaalisen kuntoutuksen käsiteselvittelyä jatkettiin. Hämeenlinnan pelkistetty sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä kuuluu: ”Sosiaalinen kuntoutus muodostuu prosessista, jonka tavoitteena on sosiaalisen

toimintakyvyn parantaminen, ja jossa yksilö tilanteen edellyttämässä määrässä käyttää hyväksi yhteiskunnan yleisiä palveluja sekä erilaisia kuntoutuksen toimenpiteitä.” Erona Tampereen määritelmään oli, että toimenpiteitä ei enää pidetty porrasteisina. (Laaksovirta 1985, 7.)

1980-luvulla sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhminä nähtiin muun muassa kehitysvammaiset, vammaiset, vajaakuntoiset henkilöt sekä psykiatriset potilaat. Tuolloin ei ollut tarkkaa seulaa siitä, kuka sosiaalisen kuntoutuksen piiriin pääsi, mutta palveluita saatukseen oli kuntoutujan osoitettava hyötyvänsä kyseisistä palveluista. Hyväksynnät tehtiin yksilöllisesti eikä esimerkiksi vammaisuus merkinnyt automaattisesti sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta. (Matinvesi 1982, 23.)

Aineistomme perusteella 1990- ja 2000-luvuilla sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ei enää yritetty selventää, vaan sosiaalista kuntoutusta määriteltiin järjestelmällisesti sen käytännön kautta. Toisin sanoen enää ei puhuttu siitä, mitä sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellä tarkoitettiin, vaan siitä, mitä sosiaalinen kuntoutus käytännössä oli. Keskustellut sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä ja sen tarpeellisuudesta jäivät kokonaan pois. Näillä vuosikymmenillä kontekstit, joissa sosiaalisesta kuntoutuksesta puhuttiin, laajenivat huomattavasti. Tämän myötä myös kohderyhmät ja menetelmät muuttuivat kirjaviksi. Näin ollen voisi olla aiheellista kysyä, miksi käsitteen määrittelemine unohdettiin ja sen alle alettiin vain ”tunkea” kaikkea mahdollista? Ilmiö ei sinänsä ollut uusi (vrt. esim. Niemi 1983, 1), erona oli vain se, että aikaisemmin tämä ongelma tiedostettiin ja sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä yritettiin selventää (esimerkiksi Tampereen seminaari vuonna 1983).

Lopuksi

Tässä katsauksessa olemme kuvanneet pro gradu -tutkielmassamme esille nousseita sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiassa tapahtuneita muutoksia 1950-luvulta vuoteen 2005 saakka. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen tutkimisesta teki vaikeaa käsitteen kak-

sitasoisuus. Sosiaalisesta kuntoutuksesta puhutaan sekä käsitteen teoreettisella että käytännön tasolla, jonka vuoksi tutkimusaineistostamme oli vaikea erottaa, milloin puhutaan itse käsitteestä ja milloin sen käytännöstä.

Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ei ole yksiselitteinen. Aineistomme perusteella käsitteen epämääräisyys on kuitenkin yleisesti tiedostettu, ja sitä on työstetty eri tahoilla. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteeseen liittyvät määrittelypyrkimykset lähtivät maassamme liikkeelle kansainvälisen ”painostuksen” takia. Käsitteen määrittelemättömyys nähtiin maailmalla ongelmana, ja se toi myös Suomeen tarpeen selventää käsitettä. 1970-luvulta 1980-luvun puoliväliin saakka sosiaalisen kuntoutuksen käsite oli erityisen mielenkiinnon kohteena. Tuolloin käsitteen epämääräisyyttä ei ohitettu, vaan sitä yritettiin selkeyttää. 1980-luvun loppupuolella innostus sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittelyä kohtaan alkoi Suomessa hiipua, ja käsitettä alettiin käyttää ilman sen syvällisempää pohdintaa käsitteen sisällöstä. Vielä 2000-luvun alussa sosiaalinen kuntoutus miellettiin toisinaan koko kuntoutustoiminnan kattokäsitteeksi. Voidaanko ajatella, että kyseisen käsitteen mieltäminen yläkäsitteeksi on helppo tapa ohittaa sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen epämääräisyys ja rajaamattomuus? Onko helpompi nähdä sosiaalisen kuntoutuksen käsite kuntoutustoiminnan yläkäsitteenä kuin yrittää määrittellä kyseistä käsitettä?

Sosiaalinen kuntoutus ei ole sidottu vain yhteen tiettyyn tieteenalaan. Tämä tieteiden moninaisuus näkyy kyseisen käsitteen erilaisissa käyttötavoissa. Sosiaalisesta kuntoutuksesta ovat keskustelleet useat eri henkilöt eri ammattialoilta, ja he määrittelevät usein sosiaalisen kuntoutuksen omiin tarpeisiinsa sopivalla tavalla. Tämä ei ole voinut olla vaikuttamatta siihen, että sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä ja käytännöstä on tullut kirjava. Sosiaalisen kuntoutuksen epämääräisyys sekä käsitteen että käytännön tasolla ei ole voinut olla haittaamatta käytännön toiminnan kehitystä, ja lisäksi sillä lienee ollut vaikutusta myös sosiaalisen kuntoutuksen arvostukseen tai pikemminkin sen puutteeseen (Niemi 1983,

1). Sosiaalisen kuntoutuksen kenttä on laaja-alainen ja se tekee sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä ja käytännöstä ongelmallisen.

YTM Tea Haimi, sosiaalityöntekijä

**YTM Jaana Kahilainen (os. Hurme),
sosiaalityöntekijä**

Lähteet

- Ahokas M (2005) Johdatus käsittehistoriaan. Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 2005, 192-194.
- Haimi T, Hurme J (2007) Sosiaalisen kuntoutuksen käsite 1950-luvulta nykypäivään. Käsittehistoriallinen tarkastelu sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, pro gradu -tutkielma.
- Havas P (1989) Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä – sosiaalisen kuntoutuksen käsite suhteessa kuntoutukseen ja WHO:n taudinseurausten luokitteluun. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos, pro gradu -tutkielma.
- Helenius H (1988) Sosiaalinen integraatio. Luento-kooste toimintaterapeutti Riitta Lahti. Toimintaterapeutti 3/1988, 4-5.
- Hiltunen R (1980) Kuntoutuslaitosasiakkaitten valintaperusteista. Kuntoutus 2/1980, 2-6.
- Häkkinen K (2004) Nykysuomen etymologinen sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Kananoja A (1975) (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen seminaari 17-18.4.1973, Messilä, Lahti. Mänttä: ICSW:n Suomen neuvottelukunnan raporttisarja 8/1975.
- Kiviniemi P (1982) Muistio sosiaalisesta kuntoutuksesta, 12.8.1982. Teoksessa Rehabilitation International Finnish National Committee. Sosiaalinen kuntoutus. Kevätkaudena 1982 pidettyjen neuvottelukokousten aineisto, 1-8.
- Komiteanmietintö (1966) Kuntoutuskomitean mietintö A: 8. Helsinki.
- Kurunmäki J (2001) Käsittehistoria. Näkökulma historian poliittisuuteen ja poliittisen kielen historiallisuuteen. Poliitiikka 43:2, 142-155.
- Laaksovirta S (1985) Kuntoutuksen käsitteestä ja keskeiset periaatteet. CP-lehti 4/1985, 4-7.
- Langenskiöld F, Pylkkänen P (1956) Kuntouttamisesta. Duodecim 4/1956, 219-226.
- Lind J (1987) Sosiaalinen toimintakyky. Sosiaalivaikutus 1/1987, 8-11.
- Matinvesi S (1982) Kuntouttavaksi toimenpiteeksi hyväksymisestä. Kuntoutus 1/1982, 21-23.
- Niemi V (1962) Yleiskatsaus sosiaaliseen kuntouttamiseen.

- seen. Teoksessa Noro L, Niemi V, Rinne H, Tamminen A (toim.) Kuntouttaminen. Terveysthuollon kolmas tehtävä. Helsinki: WSOY, 271-276.
- Niemi V (1974) Johdanto. Teoksessa Niemi V, Rinne H, Tamminen A, Kananoja A, Suonio K (toim.) Kuntoutus. Helsinki: WSOY, 7-22.
- Niemi V (1975a) Seminaarin tausta ja valmistelu. Seminaariraportissa Kananoja A (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen seminaari 17-18.4.1973, Messilä, Lahti. Mänttä: ICSW:n Suomen neuvottelukunnan raporttisarja 8/1975.
- Niemi V (1975b) Muistio kysymyksen asettelusta sosiaalisen kuntoutuksen ideaseminaaria varten 12.4.1973. Seminaariraportissa Kananoja A (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen seminaari 17-18.4.1973, Messilä, Lahti. Mänttä: ICSW:n Suomen neuvottelukunnan raporttisarja 8/1975.
- Niemi V (1982) Johdatusta. Teoksessa Rehabilitation International Finnish National Committee. Sosiaalinen kuntoutus. Kevätkaudena 1982 pidettyjen neuvottelukokousten aineisto.
- Niemi V (1983) Sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutus 3/1983, 1-2.
- Noro L, Niemi V (1962) Johdanto. Teoksessa Noro L, Niemi V, Rinne H, Tamminen A (toim.) Kuntouttaminen. Terveysthuollon kolmas tehtävä. Helsinki: WSOY, 3-18.
- Pulkkinen T (2003) Valtio. Teoksessa Hyvärinen M, Kurunmäki J, Palonen K, Pulkkinen T, Stenius H (toim.) Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, 213-255.
- Puumalainen J, Vilkkumaa I (2001) Kuntoutuksen historia, nykypäivä ja tulevaisuus. Teoksessa Kallanranta T, Rissanen P, Vilkkumaa I (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 16-29.
- Ranta-Knuuttila J (1967) Sotavammaisten huolto Suomessa. Porvoo: WSOY.
- Richter M (1995) The History of Political and Social Concepts. A critical introduction. New York: Oxford University Press, Inc.
- RI Social Commission (1983) Definition of Social Rehabilitation. Teoksessa Rissanen P (ed.) Social Functioning Ability. Report of the International Seminar on Social Rehabilitation held at the University of Tampere, June 6-9, 1983. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos, Working papers no 5. 1983, 227-228.
- Rissanen P (1983) Johdanto. Teoksessa Rissanen P (ed.) Social Functioning Ability. Report of the International Seminar on Social Rehabilitation held at the University of Tampere, June 6-9, 1983. Tampereen yliopisto: sosiaalipolitiikan laitos, Working Papers no 5. 1983, 1-19.
- Räihä J (1982) Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja käytännössä. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos, pro gradu -tutkielma.
- Tiikkainen P (2006) Konteksti käsitehistoriassa. R. Koselleckin ja Q. Skinnerin teorioiden kontekstinäkemysten vertailu. Tampereen yliopisto: Poliittikan tutkimuksen laitos, valtio-oppi, pro gradu -tutkielma.
- Valtee P (1977) Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittelyä. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite erään viitekehysten valossa. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan, sosiaalihuollon linjan pro gradu -tutkielma.